

**ARCYKAPŁANI
IZRAELA**

Pius Czesław Bosak

**ARCYKAPŁANI
IZRAELA**

WPROWADZENIE

„Historia jest mistrzynią życia” — powtarza się nieraz za Cyceronem (*De oratore* II, 36). Historia może być mistrzynią życia, ale pod warunkiem, że się ją studiuje, poznaje i odsiewa plewy od ziarna, gdyż nie wszystko, co się w historii działo może być wzorcem do naśladowania. To stwierdzenie odnosi się również do postaci kapłańskich i arcykapłańskich Izraela. Chyba było wśród nich więcej czarnych charakterów niż pozytywnych wzorców. Pięknie powiedział o nich prorok Amos: „Teraz zaś do was, kapłani, odnosi się następujące polecenie: Jeśli nie usłuchacie i nie weźmiecie sobie do serca tego, iż macie oddawać cześć memu imieniu, mówi Pan Zastępów, to rzucę na was przekleństwo i przeklnę wasze błogosławieństwo, a przeklnę je dlatego, że sobie nic nie bierzecie do serca. Oto Ja pogrozę waszemu potomstwu i rzucę wam nieczystość w twarz, nieczystość waszych ofiar świątecznych, i położę was na niej. Przekonacie się, że istotnie wydałem co do was to postanowienie dla podtrzymania mojego przymierza z Lewim, mówi Pan Zastępów. Przymierze moje z nim było [przymierzem] życia i pokoju. Nałożyłem na niego obowiązek czci i okazywał Mi cześć, i korzył się przed mym imieniem. Na jego ustach była prawdziwa nauka, a niegodziwości nie znaleziono na jego wargach. W pokoju i prawości ze Mną postępował i wielu odciągnął od grzechu. Wargi kapłana bowiem powinny strzec wiedzy, a wtedy pouczenia będą szukali u niego, bo jest on wysłannikiem Pana Zastępów. Wy zaś zboczyliście z drogi, wielu pozbawiliście nauki, zerwaliście przymierze Lewiego, mówi Pan Zastępów. A więc z mojej woli jesteście lekceważeni i macie małe znaczenie wśród całego ludu, ponieważ nie trzymacie się moich dróg i stronniczo udzielacie pouczeń” (Ml 2,1–9).

Krytyka odnosiła się głównie do ignorancji prawa i lenistwa w czytaniu i interpretacji Tory ludowi Bożemu, jak to mówi słynna skarga proroka Ozeasza przeciw kapłanom: „Słuchajcie słowa Pana, synowie Izraela, bo to jest spór Pana z mieszkańcami kraju, nie ma bowiem wierności i miłości ani poznania Boga na ziemi. Przeklinają, kłamią, mordują i kradną, cudzołożą, popełniają gwałty, a zbrodnia idzie za zbrodnią. Dlatego kraj jest okryty żałobą i więdną wszyscy jego mieszkańcy, zarówno zwierz dziki, jak ptactwo podniebne, a nawet ryby morskie marnieją. «Nikt nie powinien sądzić ani też nikt ganić — [a jednak] przeciw tobie, kapłanie, skargę wnoszę. Słabiesz za dnia, z tobą słabnie nocą również prorok. Zgładzę twą matkę. Naród mój ginie z powodu braku nauki: ponieważ i ty odrzuciłeś wiedzę, Ja cię odrzucę od mego kapłaństwa. O prawie Boga twego zapomniałeś, więc Ja zapomnę też o synach twoich.

Ilu ich jest, tylu zgrzeszyło przeciw Mnie; na hańbę zmienili swą Chwałę. Żerują na grzechu mojego ludu i na [ofiare] za jego nieprawość spoglądają łącznie. Lecz los kapłana będzie taki jak i los narodu, Ukarzę go za złe postępowanie, odpłacę za jego uczynki” (Oz 4,4–9).

Znać Prawo znaczyło u proroka postępować według niego. Taka ignorancja teoretyczna i praktyczna doprowadziła do pomieszania hierarchii wartości, tego co święte z tym co nieświęte, czyste z nieczystym. Kapłani, a tym bardziej arcykapłani mieli być wzorcem dla ludu, pośrednikami między nim a Bogiem, ale nie zawsze spełnili swoje zadanie w sposób godny tego powołania. Już pierwszy z nich, Aaron, załamał się pod wpływem narzekąń ludu twardego karku.

Warto poznać postacie arcykapłanów, aby historia stała się mistrzynią życia, może przede wszystkim dla współczesnych arcykapłanów.

W pracy dominują źródła literackie: Pismo Święte i dzieła Józefa Flawiusza. Nie oznacza to jednak, że można z nich korzystać w sposób bezkrytyczny. W wielu przypadkach są one stronnicze. Wiadomo, że Flawiusz korzystał z danych biblijnych, ale też z prac Posediniusza z Apanei, Apolloniusza Molona, Timagenesa z Aleksandrii, Aleksandra Polihistora, Teucera z Kyzikos, Hysikratesa, Pompejusza Trogusa, Strabona czy Mikołaja z Damaszku. Przy tym należy pamiętać, że Flawiusz zbierał różne wiadomości, prawdziwe i nieprawdziwe, i podał je obok siebie mimo iż nieraz były one ze sobą sprzeczne. Istotne są również dzieła historyków greckich i rzymskich oraz innych żydowskich, o ile precyzują lub uzupełniają dane biblijne. Jednakże nie wszystkie dane tychże autorów są ze sobą zgodne, często sprzeczne czy nawet wykluczające się. Zresztą także stwierdzenia Flawiusza zawarte w *Dawnych dziejach Izraela* nieraz odchodzą od tych, które wyraził w *Wojnie żydowskiej*.

Należy też o tym pamiętać, że Biblii nie należy traktować przede wszystkim jako źródła historycznego. Jest to księga opowiadająca historię zbawienia, a nie historię świata czy ludzkości, choć te dwie ściśle się ze sobą łączą. Ważnym źródłem w poznaniu postaci arcykapłanów żydowskich są też świadectwa archeologiczne, epigraficzne, papirologiczne i numizmatyczne, których wykorzystanie obrazuje załączona bibliografia.

Jestem tego świadom, że wiele hipotez zawartych w niniejszej pracy jest dyskusyjnych. Historia Izraela i jego instytucji, a więc i historia arcykapłaństwa tego narodu jest kwestią otwartą.

Historia arcykapłanów to także historia terytoriów, którymi władali czy o które walczyli.

Poszczególne hasła ułożono w niniejszej pracy w porządku chronologicznym, na ile to możliwe, bowiem w większości przypadków uczeni są róż-

nych zdań, nawet ten sam autor (Józef Flawiusz) nie zawsze podaje taką samą chronologię arcykapłanów. Każde z haseł posiada następującą budowę:

1. Imię — tytuł wraz z przypuszczalnym terminem sprawowania urzędu przez omawianą postać.
2. Odnośniki do wszystkich miejsc w Starym i Nowym Testamencie, w których występuje imię omawianej postaci. Jeżeli jakieś imię pojawia się kilkakrotnie w obrębie jednego wiersza, wówczas powtórzono jego numerację tyle razy, ile razy imię to w nim występuje. Przy każdym hasle zostały zacytowane wszystkie teksty Pisma Świętego, odnoszące się do omawianej postaci. Obok zostały podane zacytowane teksty z pism Józefa Flawiusza, niejednokrotnie stanowiące jedyne źródło wiedzy o danym arcykapłanie.
3. Znaczenie i pochodzenie danego imienia z uwzględnieniem różnych form językowych.
4. Dane encyklopedyczne o osobie.
5. Wszystkie wskazane teksty ze Starego i Nowego Testamentu oraz Józefa Flawiusza, ukazujące daną postać. W niektórych przypadkach dla większej przejrzystości cytaty opatrzone podtytułami wyróżnionymi kursywą.

Transkrypcja imion, cytaty z Pisma Świętego i odnośniki do tekstów biblijnych odnoszą się do *Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych* opracowanego przez zespół biblistów z inicjatywy benedyktynów tynieckich, Wydanie piąte na nowo opracowane i poprawione, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 2003. Także pisownia imion jak i chronologia biblijna, na ile to możliwe, zostały przejęte za tymże wydaniem Pisma Świętego. Natomiast cytaty z Józefa Flawiusza zostały wzięte z: *Dawne dzieje Izraela*, tłum. Z. Kubiak i J. Radożycki, Warszawa 2001 i tenże, *Wojna żydowska*, z jęz. greckiego przełożył oraz wstępem i komentarzem opatrzył J. Radożycki, Warszawa 1992. O ile nie zaznaczono inaczej, to daty podane obok imion władców odnoszą się nie do czasu ich życia, lecz okresu panowania.

Na koniec przytoczę myśl ks. Adama Bonieckiego, która towarzyszyła powstawaniu tej pracy: „Odczytanie przeszłości objaśnia sens teraźniejszości i kształtuje postawy ludzi dzisiaj”. Życzę, aby arcykapłani Starego Przymierza byli nauczycielami dla współczesnych.

Pius Czesław Bosak

WYKAZ SKRÓTÓW

KSIĘGI PISMA ŚWIĘTEGO

Księga Rodzaju	— Rdz
Księga Wyjścia	— Wj
Księga Kapłańska	— Kpł
Księga Liczb	— Lb
Księga Powtórzonego Prawa	— Pwt
Księga Jozuego	— Joz
Księga Sędziów	— Sdz
Księga Rut	— Rt
1 Księga Samuela	— 1 Sm
2 Księga Samuela	— 2 Sm
1 Księga Królewska	— 1 Krl
2 Księga Królewska	— 2 Krl
1 Księga Kronik	— 1 Krn
2 Księga Kronik	— 2 Krn
Księga Ezdrasza	— Ezd
Księga Nehemiasza	— Ne
Księga Tobiasza	— Tb
Księga Judyty	— Jdt
Księga Estery	— Est
1 Księga Machabejska	— 1 Mch
2 Księga Machabejska	— 2 Mch
Księga Hioba	— Hi
Księga Psalmów	— Ps
Księga Przysłów	— Prz
Księga Koheleta (Eklezjastesa)	— Koh
Pieśń nad pieśniami	— Pnp
Księga Mądrości	— Mdr
Mądrość Syracha (Eklezjastyk)	— Syr
Księga Izajasza	— Iz
Księga Jeremiasza	— Jr
Lamentacje	— Lm
Księga Barucha	— Ba
Księga Ezechiela	— Ez
Księga Daniela	— Dn
Księga Ozeasza	— Oz
Księga Joela	— Jl

Księga Amosa	— Am
Księga Abdiasza	— Ab
Księga Jonasza	— Jon
Księga Micheasza	— Mi
Księga Nahuma	— Na
Księga Habakuka	— Ha
Księga Sofoniasza	— So
Księga Aggeusza	— Ag
Księga Zachariasza	— Za
Księga Malachiasza	— Ml
Ewangelia według św. Mateusza	— Mt
Ewangelia według św. Marka	— Mk
Ewangelia według św. Łukasza	— Łk
Ewangelia według św. Jana	— J
Dzieje Apostolskie	— Dz
List św. Pawła do Rzymian	— Rz
1 List św. Pawła do Koryntian	— 1 Kor
2 List św. Pawła do Koryntian	— 2 Kor
List św. Pawła do Galatów	— Ga
List św. Pawła do Efezjan	— Ef
List św. Pawła do Filipian	— Flp
List św. Pawła do Kolosan	— Kol
1 List św. Pawła do Tesaloniczan	— 1 Tes
2 List św. Pawła do Tesaloniczan	— 2 Tes
1 List św. Pawła do Tymoteusza	— 1 Tm
2 List św. Pawła do Tymoteusza	— 2 Tm
List św. Pawła do Tytusa	— Tt
List św. Pawła do Filemona	— Flm
List do Hebrajczyków	— Hbr
List św. Jakuba	— Jk
1 List św. Piotra	— 1 P
2 List św. Piotra	— 2 P
1 List św. Jana	— 1 J
2 List św. Jana	— 2 J
3 List św. Jana	— 3 J
List św. Judy	— Jud
Apokalipsa św. Jana	— Ap

INNE SKRÓTY

akad.	— akadyjski
arab.	— arabski
aram.	— aramejski
asyr.	— asyryjski
babil.	— babiloński
BT	— Biblia Tysiąclecia: <i>Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych</i> . Opracował zespół biblistów z inicjatywy benedyktynów tyńieckich. Wydanie piąte na nowo opracowane i poprawione. Pallottinum, Poznań 2003.
Chr.	— Chrystus
dosł.	— dosłownie
<i>Dzieje</i>	— J. Flawiusz, <i>Dawne dzieje Izraela</i>
egip.	— egipski
ew.	— ewentualnie
gr.	— grecki
hebr.	— hebrajski
LXX	— Septuaginta, grecki przekład ST
łac.	— łaciński
maced.	— macedoński
mez.	— mezopotamski
m.in.	— między innymi
N	— Oznacza, że wszystkie teksty wymienione przy danym haśle zostały zacytowane
nab.	— nabatejski
najpr.	— najprawdopodobniej
na podst.	— na podstawie
n.e.	— naszej ery
nowohebr.	— nowohebrajski
n.p.m.	— nad poziomem morza
nst.	— następujący
NT	— Nowy Testament
ok.	— około
p.	— patrz
par.	— miejsce paralelne
pers.	— perski
p. n.Ch.	— przed narodzeniem Chrystusa
p. n.e.	— przed naszą erą
póln.	— północ, północny

por.	— porównaj
p.p.m.	— poniżej poziomu morza
r.	— rok
r. p.Chr.	— rok przed narodzeniem Chystusa
sam.	— samarytański
ST	— Stary Testament
sum.	— sumeryjski
św.	— święty
tj.	— to jest
TM	— tekst masorecki
tzn.	— to znaczy
tw.	— tak zwany
ur.	— urodzony
w.	— wiek
w. p.Chr.	— wiek przed Chrystusem
wg	— według
Wlg	— Wulgata, łaciński przekład Biblii
<i>Wojna</i>	— J. Flawiusz, <i>Wojna żydowska</i>
zm.	— zmarł
zob.	— zobacz
żyd.	— żydowski
// //	— przypis ujęty w ten nawias został dodany w celu ułatwienia zrozumienia cytowanego tekstu
//...//	— fragment cytatu został opuszczony

